



**R**azvoj zunanjega umetniškega izraza v »Muzniku« je zelo poučen. V prvem, povestnem delu ni enoten, ampak najdemo v njem celo literarno tipiko ljudske povesti, ki jo je Pregelj najprej gojil (prim.: »Polagoma so se razhajali ljudje iz cerkve. Vonj kadila, se je z njimi porazgubil kakor nedeljski blagoslov v vsa sela in selišča pod zvonom svete Lucije str. 18), potem so močni spomini na tekoči Cankarjev slog (zlasti v romanju na Sveto goro; prim.: »S trudnostjo, ki jim je lezla v ude, je minevala romarje prva popotna radost str. 41) — bolj in bolj pa se čuti, kako pisatelj spaja askezo in bohoto življenja v eno, kako išče z misleno poantiranostjo zdaj retorično zaokroženost zdaj lapidarno raztrganost, individualno po občutju pripovedovanja. Preko tega je šel pisatelj v drugem delu »Zgodb« v iskani historični artizem, ne da bi bil priučeni tipiki docela zatajil svojstvenost svojega lastnega rafiniranega izraza.

**P**eter Markovič, strah ljubljanskih šolarjev, je »akademična« povest, ki jo je pisatelj naslonil na konec sedemnajstega stoletja in v nji skušal zajeti dijaško in meščansko čustvenost. Osnove dela so romantične, dijaško pustolovstvo se razvija do etične izčiščenosti, seveda zopet v zgolj povestni meri, v čisti dobroti in črni hudobiji. Romantična domišljija je tu dosegla nekaj dovršenih zgledov, n. pr. bleđi premrl, sivi lasje. Tudi dovtip, na katerem je zgrajena zgodba, da si pomaga junak z imenom svojega umrlega tovariša, je povsem romantičen. Sporednost motivov daje tej romantičnosti še posebno čustveno ozračje. V glavnem je zgodba povesti tista, na kateri je zgrajena cvranojska drama »Salve« virgo Catharina« (DS 1928), toda pripovedna misel, kako Jurij Mihajlovič prevzame zaobljubljeno duhovno dediščino, in zlasti vsebinska vez med življenjem in grobom, ki se pri Preglju tako rada ponavlja, je našla tu novih motivov, zlasti v mojstrsko izdelani zgodbi o Katarininem bratu Leopoldu. Tu je Pregelj v bolezen in smrt otroka položil toliko nežne umetniške sile kot malokje, vendar moti njen povod, ki je brutalen. Zadnji del povesti, t. j. dunajsko obleganje, je kljub temu, da sloni na obilnem studiju, precej šablonsko povesten in manj zadovoljuje. V celoti pa je to delo kljub obilici raznovrstnih motivov dovolj enotno. Pisatelj se je trudil, da bi bil poljuden, zgodovinsko nazoren in tudi etično globok. Marsikaj je sicer zapisano vzgojno in usum delphinu, a trdim, da je »Peter Markovič« dobro delo. Epske mirnosti in tradicionalne oblikovne uravnovešenosti pa bi bilo pri Preglju zaman pričakovati, kakor hitro zagradi širši koncept.

F. K.

**F**rance Bevk: **Julijan Sever**. Trst, 1950. Književna družina »Luč«, Str. 112. — Pričujoča novela, ki je prvič izšla v DS I. 1926, spada med prve večje pisateljeve koncepte, tik po »Muki gospe Vere«. Njena oblikovna zasnova je zato še preprosta, skoraj linijska, za novelo celo nekoliko predolga in preenostavna. Ta črta pelje kot pot z Dunaja preko Stajerskega, Ljubljane v Italijo. Ni nujnost dejanja, ampak bolj estetično duhovno nagnjenje pisateljevo, ki kaže junaku pot v Italijo, kjer budi v odmirajočem telesu skrite duhovne vzmeti, dokler otožnost tega na smrt obsojenega življenja in njegove zadnje prevare ne splahnejo v odrešenje. Pri kateri misli se junak nazadnje ni več prebudil — ali ob misli na nevesto, ob žalosti na mater, ob upu na življenje

ali ob ugibanju o večnosti? To so tudi gibala novele in premikajo dejanje z enega usodnega križanja v drugo, dokler se ura Julijanovega življenja ne steče, in ko v belini operacijske dvorane ostane nevesti samo še belo telo za zadnji poljub. Tri osebe: mati, Anica in zdravnik Venclj so Julijanovo človeško okolje. Mati se bori za sina proti nevesti, nevesta visi razdvojena med požrtvovalno ljubeznijo in naravnim čutom za Venclja — Julijan pa mora dopolniti, kar mu je bilo zapisano že ob rojstvu, ko je prejel kot dediščino svojega očeta neizogibno zgodnjo smrt. Mednarodni svet, vključen v prebujeno ljubezen do doma, je prostornina te tesno stisnjene duhovne borbe, ki bi bila zdravemu telesu tuja in nemogoča. Vendar je treba ugotoviti, da je zgodba kolikorotiko pisateljevo osebno doživetje, kajti naturalistični eksperiment, na katerem stoji zgodba, je čezinčez nagosto prekrit s čustvenostjo. Poetična stilistika, zlita malone v pesem, napravlja delo kljub mrkotnemu vzdušju lažje, skoraj lirično prozorno. Knjiga ima v celoti bolj ženski ko moški značaj in se v marsičem loči od poznejših Bevkovih knjig, kjer se boj življenja ne bije med usahlimi in zvezanimi telesnimi silami kakor tu, ampak v vsej nagonski sproščenosti in telesni nasilnosti; tam je tudi za fabularnost več prostora, kakor pri tej skoraj sentimentalno hladni kopreni, ki v marsičem močno spominja na Wildea. Vsekakor je delo zanimiv osebni dokument pisateljev, ki utegne biti v tesni zvezi s knjigo o svetem Francišku Asiškem, ki jo je pisal ob istem času.

F. K.

#### PUBLIKACIJE UMETNIŠKE MATICE ZA L. 1950.

**Z**a letos je Umetniška Matica razposlala svojim udom proti malenkostnemu plačilu Din 24— dvoje originalnih slovenskih grafik kot lani, razen tega pa še prvi zvezek »Zbirke del slovenske likovne umetnosti«, obsegajoč plastiko Tineta Kosa. Ta pomnožena letna izdaja ji je bila, kot razvidimo iz programa, mogoča le zaradi številnih pristopov novih članov, kar priča o zanimanju, ki ga ta ustanova uživa. Izmed grafičnih listov je enega izvršil Franjo Stiplošek (barvast lesorez, Znamenje?), enega pa Tone Kralj (lito, Delo) in bosta oba dobro služila okrasu stanovanj, pa tudi privatnim grafičnim zbirkam. Posebne vrednosti sicer ni mogoče priznati nobenemu in se zlasti »Delo« Toneta Kralja zdi narejeno nekoliko preveč ad hoc, a vendar je vse troje — grafična lista in monografija — v primeri z udnino naravnost velik dar za člane U. M.

**V**rednost mape Kosovih del, kateri je uvod napisal Tone Seliškar, je v zelo dobro uspelih reprodukcijah, dočim tega o uvodu ne moremo reči (glej o tem sledečo beležko). Mapa je tiskana na umetniškem papirju ter v glavnem okusno opremljena, in čeprav se s tem tipom publikacije, ki je preživet in zelo neekonomičen, ne strinjamo, jo vendar smatramo za lepo izdajo. Zbirka, enkrat tako započeta, pa naj se tudi zares nadaljuje, seveda kot resen publikacijski glasnik slovenske likovne umetnosti, ne pa samo kot kak album različnih enostranski barvanih struj. Oplastičnem delu Tineta Kosa sem v glavnem spregovoril že lani (DS. 1929, 9). Tu naj navedem samo še nekatera opazovanja, deloma tudi iz mojega nesprejetega uvoda za to mapo. Tako o Kosovi kot o celi slovenski skulpturi bi se zaenkrat dalo govoriti bolje z vsakega poljubnega vidika, samo